

Frankfurt Notları 50: Bir Gar Peronundan Bugünün Avrupa'sına: Türkiye'den Göçün 65 Yılı

Dr. Mücahit CİVRİZ

Frankfurt Hazine ve Maliye Ataşesi

Bir zamanlar "misafir işçi" denilen insanlar, bugün Almanya'nın üretiminden ticaretine, akademisinden sanatına kadar hayatın tam merkezinde yer alan geniş bir kitlenin temellerini attılar Avrupa'da.

Ama ne gariptir ki, bu büyük emeği hâlâ küçümseyenler var.

Çekilen zorlukları görmeyenler, verilen mücadeleyi hafife alanlar, alın teriyle kurulan hayatları klişelerle açıklamaya çalışanlar var.

Oysa gerçek çok daha büyük.

Avrupa'ya Türkiye'den göçün 65 yıllık hikâyesi; sadece bir yolculuğun değil, emeğin, sabrın, direncin, fedakârlığın ve kuşaklar boyunca büyüyen başarının hikâyesidir. Frankfurt Notları #50'de, bir gar peronunda başlayan bu uzun yürüyüşün nasıl kalıcı bir toplumsal güce dönüştüğünü yazmaya çalıştım.

İlk kuşağın sessiz mücadelesini, sonraki nesillerin yükselişini, önyargılarla örülen dili, değişen aidiyetleri ve iki ülke arasında kurulan büyük insani köprüyü ele aldım.

Çünkü bu hikâye, uzaktan bakıp hüküm verenlerin değil; yaşayanların, çalışanların, direnenlerin ve başarıların hikâyesidir. Zira bazı hikâyeler sadece okunmamalı; saygıyla hatırlanmalı.

#FrankfurtNotları #FrankfurtNotları50 #Göçün65Yılı #AvrupaTürkleri #AlmanyaTürkleri #TürkDiasporası #Diaspora #Göç #Emek #Aidiyet #Gurbet #Misafirİşçi #ToplumsalDönüşüm #KuşaklarArası Değişim #Almanya #Türkiye

Bir zamanlar birkaç yıl çalışıp dönmek için yola çıkan insanlar, bugün Almanya'nın üretiminden ticaretine, akademisinden sanatına kadar hayatın hemen her alanında iz bırakan kalıcı bir toplumsal güce dönüştü. Avrupa'ya Türkiye'den göçün 65. yılı, sadece geçmişe bakmayı değil; emeği, aidiyeti, kuşak değişimini ve iki ülke arasında kurulan büyük toplumsal köprüyü yeniden düşünmeyi gerektiriyor. Ne var ki **Türkiye'de hâlâ bir kesim**, buradaki insanlarımızın yıllar boyunca ortaya koyduğu gayreti, verdiği emeği ve göğüslemek zorunda kaldığı sıkıntıları gereği gibi görmek istememekte hatta zaman zaman bu büyük mücadele, küçümseyici ve yüzeysel değerlendirmelere konu edilmekte; insanların alın teriyle kurduğu hayatlar, kolaycı yargılarla değersizleştirilmektedir. Oysa hakkaniyetli bir bakış, Avrupa'daki Türk varlığını önyargılar üzerinden değil; **fedakârlık, direnç, emek ve başarıyla örülmüş uzun bir toplumsal tecrübe olarak okumayı gerektiriyor.**

Dönüş niyetiyle başlayan, kalıcılığa dönüşen yolculuk

Avrupa'ya, özelde de Almanya'ya Türkiye'den başlayan iş gücü göçünün üzerinden bugün yaklaşık 65 yıl geçti. Bu 65 yıl, yalnızca bir göç tarihini değil; aynı zamanda bir **toplumsal hafızayı, bir emek ahlâkını, bir aidiyet mücadelesini ve kuşaklara yayılan bir dönüşümü ifade ediyor.** Çünkü 1960'ların başında birkaç yıl çalışıp geri dönmek üzere yola çıkan insanların hikâyesi, bugün iki ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik dokusuna işlemiş çok katmanlı bir gerçekliğe dönüşmüş durumda.

O günlerde Almanya'ya gelenlerin önemli bir kısmı, bu yolculuğu kalıcı bir hayat kurma planıyla yapmadı. Zihinlerde geçici bir çalışma, bir miktar birikim ve sonra memlekete dönüş fikri vardı. Fakat hayat, çoğu zaman planlardan daha güçlüdür. İş kontratları uzadı, yıllar birbirini izledi, aile birleşimleri gerçekleşti, çocuklar doğdu, torunlar büyüdü ve “**misafir işçi**” olarak tanımlanan insanlar zamanla **bu toplumun kalıcı unsurlarından biri hâline geldi**. Böylece başlangıçta geçici görülen bir hareket, Avrupa'daki en önemli Türk varlıklarından birinin temelini attı.

Bugünden bakınca açıkça görüyoruz ki bu hikâye yalnızca bir iş gücü transferi hikâyesi değildir. Bu hikâye, aynı zamanda **iki ülke arasında kurulan sosyal bağların, kültürel etkileşimin, ekonomik katkının ve kimlik müzakerelerinin hikâyesidir**. Bavullarla başlayan yolculuk, zamanla yalnızca insanların değil; alışkanlıkların, dillerin, özlemlerin, hayallerin ve kırgınlıkların da taşındığı büyük bir toplumsal serüvene dönüştü.

İlk kuşağın sessiz ama sarsılmaz direnci

Bu hikâyenin en ağır yükünü hiç kuşkusuz **ilk kuşak** taşıdı. Dilini bilmedikleri, hukukunu tanımadıkları, gündelik hayatına yabancı oldukları bir ülkede hayata tutunmaya çalışan bu insanlar, yalnızca ekonomik zorluklarla değil; **yalnızlıkla, dışlanma duygusuyla, hasretle ve çoğu zaman görünmez bir psikolojik baskıyla da mücadele ettiler**. Fabrika bantları, üretim hatları, madenler, atölyeler, depolar ve temizlik işleri, onlar için sadece çalışma alanları değil; aynı zamanda sabrın, fedakârlığın ve hayata direnmenin mekânlarıydı.

Dar işçi yurtlarında geçen geceler, çocuk yüzü görmeden geçirilen bayramlar, mektupla taşınan hasret, biriktirilen her kuruşun hesabı ve memlekette bıraktıkları ailelere duydukları sorumluluk, bu kuşağın ruhunu şekillendirdi. **Bugün kolayca söylenen birçok cümlenin arka planında, o yılların sessiz ama sarsılmaz mücadelesi vardır**. Onlar Almanya'ya

sadece beden gücü götürmediler; disiplin, dayanıklılık, kanaat, sabır ve aile sorumluluğu da götürdüler.

Almanya'nın savaş sonrası kalkınma döneminde üretim kapasitesini büyüten o büyük sanayi ritminin içinde, Anadolu'nun farklı şehirlerinden gelmiş binlerce emekçinin alın teri vardır. Bugün modern Avrupa ekonomisinin hikâyesi anlatılırken teknoloji, sermaye ve kurumsal yapıdan söz edilir; fakat o hikâyenin insan unsurunu, yani emeğin taşıdığı tarihsel yükü görmeden tam bir okuma yapmak mümkün değildir. Avrupa'daki Türk varlığının ilk cümlesi, tam da burada yazılmıştır: **alın teriyle, sabırla ve sessiz bir dirençle.**

İşçi olarak geldiler, hayatın her alanında yer edindiler

Aradan geçen yıllar içinde bu topluluk sadece üretim bandında çalışan bir emek kitlesi olarak kalmadı. İlk kuşağın zorlukla açtığı yol, sonraki kuşaklara yeni kapılar araladı. Eğitim imkânlarının artması, toplumsal tecrübenin çoğalması ve kurumsal varlığın güçlenmesiyle birlikte Türkiye kökenli insanlar Almanya'da çok daha geniş alanlarda görünür olmaya başladı.

Bugün artık karşımızda sadece işçi profili yok. Bugün üniversitelerde ders veren profesörler, rektör yardımcılığı gibi önemli görevler üstlenen akademisyenler, büyük projelerde çalışan inşaat mühendisleri, kendi şirketlerini kurmuş iş insanları, inşaat sahibi girişimciler, galericiler, lokanta sahipleri, sanatçılar, müzisyenler ve daha nice meslek grubu var. Görev yaptığım süre boyunca burada toplumun hemen her kesiminden, her meslek grubundan insanla tanışma fırsatı buldum. Üniversitede çalışan hocadan saha mühendisine, galericiden lokanta sahibine, kültür sanat alanında üretim yapan isimlerden küçük esnafa kadar çok geniş bir insan manzarasıyla karşılaştım. Bunların tamamını saymaya kalksam, doğrusu bu yazının hacmi yetmez.

Üstelik bu toplumsal yükselişi sadece bireysel başarı hikâyeleri olarak okumak da eksik kalır. Çünkü burada artık bir sosyal hareketlilikten söz ediyoruz. Bir kuşağın ağır emekle kurduğu tutunma zemini, sonraki kuşakların eğitim, girişimcilik ve profesyonel uzmanlık alanlarına açılmasına imkân verdi. Bu yönüyle **Avrupa'ya Türkiye'den göç, sadece ekonomik bir hareket değil; aynı zamanda sınıfsal geçişlerin, mesleki dönüşümlerin ve yeni kimlik formlarının da tarihidir.**

Almanya ekonomisine katkı: Sadece çalışan değil, üreten ve istihdam sağlayan bir topluluk

Bu tabloya biraz daha dikkatle baktığımızda, Avrupa'daki Türk toplumunun Almanya ekonomisine sunduğu katkının yıllar içinde niteliğinin de değiştiğini görüyoruz. İlk kuşak daha çok sanayi üretiminin emek ihtiyacını karşılayan bir unsur olarak öne çıkarken, sonraki kuşaklarla birlikte girişimcilik, işletmecilik, profesyonel uzmanlık ve kurumsal katkı daha belirgin hâle geldi.

Bugün Türk kökenli işletmeler Almanya'da sadece ticari faaliyet üretmiyor; aynı zamanda istihdam sağlıyor, vergi ödüyor, yerel ekonomileri canlandırıyor ve şehir hayatının bir parçası olarak kamusal görünürlük kazanıyor. Bu nedenle Avrupa'daki Türk varlığını artık yalnızca "göçmen emeği" kavramıyla açıklamak yeterli değildir. Burada aynı zamanda ekonomiye

katkı sunan, yatırım yapan, işletme kuran, risk alan ve üretim ekosisteminin parçası hâline gelmiş bir toplumsal yapı vardır.

Bu noktada şu hususun altını özellikle çizmek gerekir: Bir topluluğun ekonomik katkısı sadece ne kadar kazandığıyla değil, ne kadar değer ürettiğiyle ölçülür. Avrupa'daki Türk toplumu bugün hem emek gücüyle hem girişimcilik kapasitesiyle hem de vergi sorumluluğuyla Almanya'nın ekonomik hayatında önemli bir yere sahiptir. Yani artık mesele sadece "orada çalışmak" değildir; aynı zamanda orada üretmek, kurmak, istihdam sağlamak ve ekonomik düzenin taşıyıcı unsurlarından biri hâline gelmektir.

Emeğin haysiyeti vardır; küçümsemenin değil

Buna rağmen Türkiye'de zaman zaman Avrupa'daki Türkleri küçümseyen, onların hayat tecrübesini tek boyutlu kalıplara sıkıştıran değerlendirmelere rastlıyoruz. Özellikle geçen yıl bazı yazar ve sanatçıların dile getirdiği, özetle "orada tuvalet temizleyip burada hava atıyorlar" şeklindeki yaklaşım, aslında yeni bir şey söylemiyordu; sadece eski bir önyargının güncellenmiş bir tekrarını üretiyordu.

Oysa helalinden olmak kaydıyla temizlik yaparak para kazanmanın da, fabrikada çalışmanın da, esnaflık yapmanın da, mühendislik yapmanın da, akademisyen olmanın da kendi içinde saygın bir emeği vardır. Meslekler arasında toplumsal prestij farkları bulunabilir; fakat **insan onuru bakımından dürüst emeğin hiyerarşisi yoktur**. Bir insanın temizliğe giderek ailesine bakması küçümsenecek değil, aksine takdir edilecek bir durumdur. Emeği küçümseyen dil, çoğu zaman toplumu değil, o dile başvuran zihniyeti ele verir.

Avrupa'daki Türk toplumunun hikâyesini, sadece "ne iş yaptıkları" üzerinden yargılamak; bu 65 yıllık sosyal değişimi, sınıfsal çeşitlenmeyi ve dönüşümü okuyamamak demektir. Çünkü bu hikâye, yalnızca mesleklerin değil; fedakârlığın, uyumun, direncin, sabrın ve yeni hayat kurma iradesinin hikâyesidir.

"Alamancı" imgesi: Sosyal medyada, X'te ve dizilerde tekrarlanan bir kalıp

Türkiye'de Avrupa'daki Türk toplumuna ilişkin tartışmalar bugün başlamış değildir. Sadece mecralar değişmiştir. Bugün X'Ve diğer sosyal medya platformlarında karşımıza çıkan küçümseyici söylemler, aslında yıllardır farklı biçimlerde var olan bir polemğin dijitalleşmiş hâlidir. Dün kahvehane sohbetlerinde, gazete köşelerinde ya da popüler kültürde karşımıza çıkan "Alamancı/Alamancı" stereotipi, bugün sosyal medya diliyle yeniden dolaşıma sokulmaktadır.

Bu stereotipin en önemli taşıyıcılarından biri de popüler kültür olmuştur. Uzun yıllar boyunca bazı dizi ve sinema yapımlarında Avrupa'dan gelen Türk karakter, çoğu zaman görgüsüz, paraya odaklı, kültürel olarak savrulmuş ya da karikatürize edilmiş bir figür olarak resmedildi. Ne yazık ki yeni dönemde üretilen bazı yapımlarda da bu kalıpların tümüyle kırıldığını söylemek zor. Hâlâ Avrupa'daki Türklerin çok katmanlı sosyal gerçekliği yerine, kolay tüketilen kalıp karakterler tercih edilebiliyor.

Bunun sosyolojik anlamı açıktır: Toplumsal olarak yeterince tanınmayan gruplar, çoğu zaman klişeler üzerinden temsil edilir. Avrupa'daki Türklerin Türkiye'de bazen bir "gerçek toplumsal özne" olarak değil, üzerine espri yapılan ya da tepki üretilen bir sembol olarak ele alınması da bu yüzden şaşırtıcı değildir. Ancak mesele şudur: **Gerçek hayat, dizilerdeki karakterlerden, sosyal medyadaki etiketlerden ve gündelik küçümsemelerden her zaman daha derindir. O derinliği görmeyenler, Avrupa'daki Türk toplumunun geçirdiği büyük dönüşümü de okuyamaz.**

Mesele, Avrupa'daki Türklerin kusursuz bir topluluk olduğu iddiası değildir. Dünyanın her yerinde olduğu gibi burada da iyisi vardır, kötüsü vardır; ağırbaşlısı vardır, ölçsüzü vardır; mütevazısı vardır, gösterişe kaçanı vardır. Sosyolojik olarak sorun, birkaç olumsuz örnekten hareketle milyonlarca insan hakkında **kolektif bir hüküm** kurulmasıdır. Türkiye'de özellikle Avrupa'daki Türkler söz konusu olduğunda, bireysel hata ile toplumsal yargı arasındaki mesafe çoğu zaman çok hızlı kapanıyor; tekil kusurlar bütün bir topluluğun karakteriymiş gibi sunuluyor. Oysa **Almanya'da 3 milyonun üzerinde Türkiye kökenli insan yaşıyor ve bu topluluk hem kendi içinde son derece farklı hem de kuşaklar, sınıflar ve hayat tarzları bakımından oldukça çeşitlenmiş durumda.**

Bu olumsuz bakışın birkaç kaynağı var. İlk olarak popüler kültür uzun yıllar "Almancı" figürünü karikatürleştirdi; sinema ve medya araştırmaları da Türk göçmenlerin filmlerde çoğu zaman stereotipler üzerinden temsil edildiğini gösteriyor. Türk-Alman Üniversitesi'nde yapılan bir akademik etkinlikte de göç filmlerinde "Türk-Alman" ve "zengin-fakir" karşıtlıkları içindeki kalıp imgeler tartışılmıştı; Global Media Journal'daki bir çalışma ise özellikle eski filmlerde Türk karakterlerin tipik ve

indirgenmiş imgelerle resmedildiğini vurguluyordu. Bu yüzden bugünkü sosyal medya dili, aslında sıfırdan doğmuş bir öfke değil; eski klişelerin dijital çağda yeniden dolaşıma girmesidir.

İkinci olarak, yurt dışı seçmen davranışı Türkiye'deki kutuplaşmanın bir uzantısına dönüştü. Yurt dışında oy kullanma hakkı 2012'de tanındı. Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinde Türkiye kökenli seçmenlerin bazı seçimlerde iktidara daha yüksek destek vermesi, hem Türkiye'de hem Almanya'da tepki üreten bir başlık oldu. Bu tepki zaman zaman "siz burada yaşamıyorsunuz ama burada karar veriyorsunuz" çizgisine, zaman zaman da "oy kullanmak istiyorlarsa vergi versinler" türü önerilere dönüştü. **Fatih Altaylı'nın 2024'te gurbetçilerin Türkiye'de oy kullanmak istiyorlarsa yıllık vergi vermesi gerektiğini savunması, bu damarın görünür örneklerinden biriydi. Burada dikkat çekici olan şey, siyasi itirazın çok hızlı biçimde sosyolojik küçümsemeye dönüşebilmesidir.**

Üçüncü olarak, burada sınıfsal ve kültürel bir gerilim de var. Avrupa'daki Türklerin bir bölümü yaz aylarında Türkiye'ye görünür bir harcama gücüyle geliyor; bu görünürlük bazen abartılı bir refah algısı üretiyor, bazen de içerideki durumlarla birleşince tepkiyi besliyor. Fakat aynı anda daha derin bir dönüşüm de yaşanıyor: Bir zamanlar yalnızca emek gücü olarak görülen insanlar, bugün 80 bin ile 100 bin arasında ifade edilen girişimci kitlesiyle Almanya'da yüz binlerce kişiye istihdam sağlıyor ve ciddi ciro üretiyor. Başka bir deyişle, **küçümsenen topluluk aynı zamanda Almanya ekonomisinin parçası hâline gelmiş güçlü bir orta sınıf ve iş dünyası oluşturmuş durumda. Tam da bu yükseliş, eski ezberleri bozduğu için bazı çevrelerde rahatsızlık üretebiliyor.**

Dördüncü olarak, küçümsemenin dili çoğu zaman emeğin kendisini hedef alıyor. 2024'te Murat Övüç'ün gurbetçileri temizlik ve bakım emeği üzerinden aşağılayan sözleri, meselenin yalnızca siyasi değil, aynı zamanda kültürel ve sınıfsal bir küçümseme içerdiğini de gösterdi. Oysa sosyolojik açıdan bakıldığında, göç tarihinin omurgasını zaten tam da bu emek oluşturdu: temizlik, bakım, fabrika, atölye, nakliye, inşaat ve hizmet sektörleri. **Dolayısıyla burada hor görülen şey sadece bir meslek değil; göçün kurucu emeğidir.**

Dil tartışmaları: Dün "Almanca" meselesi vardı, bugün bazen "Türkçe" meselesi var

Avrupa'daki Türk toplumu hakkında en sık tekrarlanan eleştirilerden biri de şudur: **"Yıllarca orada kaldılar ama dili öğrenmediler."** Bu cümle belli bir tarihsel bağlama oturabilir; çünkü ilk kuşak açısından dil öğrenme imkânlarının sınırlı, çalışma temposunun ağır ve sosyal çevrelerin dar olduğu bir gerçektir. **Fakat bugünün tablosunu hâlâ sadece bu eski klişe ile açıklamak, gerçeği iskalamak olur.**

Benim kendi gözlemlerimden gördüğüm kadarıyla, burada yaşayan çok sayıda insan Almanca'yı son derece iyi düzeyde konuşabiliyor. Özellikle **ikinci ve üçüncü kuşak için Almanca artık yalnızca öğrenilmiş bir yabancı dil değil, günlük hayatın doğal iletişim zemini.** Eğitim sistemine bu ülkede dahil olan, arkadaş çevresini burada kuran, çalışma hayatına burada atılan yeni kuşaklar arasında Almancanın güçlü bir şekilde yerleştiği açık.

Hatta işin ironik tarafı şudur: **Dün bazı çevreler bu insanları Almanca bilmemekle suçlarken, bugün bazı gençler açısından asıl mesele Türkçenin zayıflaması hâline gelebiliyor.** Televizyonun, internetin, dijital platformların ve sosyal medyanın bu kadar yaygın olduğu bir dönemde bile bazı gençler için Almanca neredeyse ana dil statüsüne yükselmiş, **Türkçe ise yabancı dil seviyesine gerileyebilmiştir.** Elbette bunun tam tersine iki

dili de son derece iyi konuşan, her iki kültürle de sağlıklı bağ kuran çok sayıda genç var ve bu örnekler de az değil. Fakat yine de karşımızda yeni bir gerçeklik bulunduğunu teslim etmek gerekir: Bugün mesele yalnızca entegrasyon değil, aynı zamanda ana dili koruma ve çift dilli bir hayatı dengeli şekilde sürdürebilme meselesidir. Bu yönüyle Avrupa'daki Türklerin dil hikâyesi de tek cümlelik yargılarla açıklanamayacak kadar karmaşıktır. **Dili öğrenmeme eleştirisinin ezbere tekrarlandığı yerde, bugünün asıl sosyolojik meselesi gözden kaçırılmaktadır.**

Kuşaklar değiştikçe bağların biçimi de değişiyor

Göçün üzerinden geçen on yıllar, sadece meslekleri ve toplumsal statüleri değil; aidiyet biçimlerini, yatırım alışkanlıklarını, harcama tercihlerini ve memleketle kurulan ilişkinin niteliğini de değiştirdi. İlk kuşak için **Türkiye, çoğu zaman geri dönecek asıl evdi. Oraya ev yapılır, birikim oraya gönderilir, tasarruf orada anlam kazanırdı. Sonraki kuşaklar açısından ise hayatın merkezi giderek Almanya'ya kaydı.**

Bu nedenle geçmişte olduğu ölçüde Türkiye'ye yatırım yapma, harcama yöneltme ya da ekonomik planı bütünüyle memleket ekseninde kurma eğiliminin bugün daha zayıf olduğu görülüyor. Bunun sebebi tek başına duygusal bağların azalması değildir. **Almanya'nın eski ekonomik gücünü ve refah rahatlığını artık aynı ölçüde hissettirmemesi, hayat pahalılığının artması, kuşaklar arası farklılaşma ve yerleşikleşmenin güçlenmesi bu değişimde rol oynuyor.** Ayrıca Almanya'da doğup büyüyen kuşakların gündelik hayatlarını, aile düzenlerini ve gelecek planlarını daha çok bulundukları ülkeye göre kurması da son derece doğal bir sonuçtur.

Buradan şu yanlış sonuç çıkarılmamalıdır: Bağ zayıfladıysa aidiyet bitti. Hayır. Bağ kopmuyor; sadece biçim değiştiriyor. Eski kuşakların yatırım üzerinden kurduğu ilişkinin yerini, yeni kuşaklarda daha sembolik, kültürel, duygusal ve zaman zaman siyasi bir aidiyet biçimi alabiliyor. Sosyolojik dönüşüm tam da burada görülüyor.

Türkiye ile bağ: Özlem, gurur ve görünür devlet tecrübesi

Burada yaşayan insanların Türkiye ile kurduğu ilişki yalnızca nostaljik bir bağ değil. Bu, aynı zamanda canlı, güncel ve çok katmanlı bir bağlılıktır. Yıllardır kendi gözlerimle şahit olduğum bir husus var: **Türkiye konuşulduğunda, memleket gündeme geldiğinde, çocukluk şehirleri hatırlandığında birçok insanın gözleri hâlâ doluyor. Araya onca yıl, onca mesafe ve onca yeni hayat girmiş olmasına rağmen memleket duygusu, sevgisi, hasreti silinmiyor.**

Bunu en somut biçimde belki de yaz aylarında yola çıkan araçlarda görmek mümkündür. Avrupa şehirlerinden Türkiye'ye doğru uzanan güzergâhlarda akan plakalar, sadece bir tatil hareketini değil; aidiyetin, hafızanın ve özlemin de hareket hâlindeki görüntüsünü verir. Bagajlara sığdırılmış hediyeler, kilometreler boyunca taşınan sabır, sınır kapılarında bekleyen aileler... Bunların her biri, **göç sosyolojisinin soğuk kavramlarla anlatamayacağı kadar canlı sahnelerdir.**

Bunun yanında son yıllarda Türkiye'ye dair algıda etkili olan başka unsurlar da dikkat çekiyor. Buradaki pek çok insan, Türkiye'nin dış politikada daha görünür, daha iddialı ve daha güçlü bir profil sergilemesinden gurur duyuyor. **Güçlü liderlik vurgusunun diaspora psikolojisinde sembolik bir karşılığı olduğu da inkâr edilemez.** İnsanlar, kökleriyle bağ

kurdukları ülkenin uluslararası düzlemde daha görünür olmasını, daha fazla söz söylemesini ve güçlü bir ülke profili vermesini önemsiyor. Bu durum, özellikle yurtdışında yaşayan topluluklar açısından sadece siyasi değil, aynı zamanda psikolojik ve kimliksel bir anlam da taşıyor.

Konsolosluk hizmetleri, e-Devlet ve yeni devlet tecrübesi

Türkiye'ye yönelik olumlu bakışın bir diğer önemli nedeni de yurtdışındaki vatandaşın devlet hizmetiyle kurduğu ilişkinin niteliğinde gözlenen iyileşmedir. Son yıllarda konsolosluk hizmetlerinde belirgin bir kalite artışı hissedildiğini söyleyen çok sayıda insanla karşılaştım. Randevu süreçleri, evrak işlemleri, vatandaşla iletişim ve kurumsal erişilebilirlik gibi alanlarda yaşanan iyileşme, yurtdışındaki vatandaşın devletle ilişkisini daha olumlu bir zemine taşıyabiliyor.

Bu noktada **Türkiye'nin dijital kamu hizmetleri de özellikle dikkat çekiyor**. Almanya gibi bürokrasinin yoğun olduğu, işlemlerin çoğu zaman yavaş ilerlediği ve dijitalleşmenin her alanda aynı hızla derinleşmediği bir ülkede yaşayan insanlar için Türkiye'nin e-Devlet ve benzeri uygulamaları ciddi bir takdir konusu olabiliyor. Pek çok işlemin daha hızlı, daha erişilebilir ve daha pratik bir şekilde yapılabilmesi, insanların Türkiye'ye dair algısında olumlu bir rol oynuyor. **Devletin vatandaşına görünür ve ulaşılabilir olması, yurtdışındaki aidiyet duygusunu da besleyen bir unsur hâline geliyor.**

“Gurbetçi vergisi” tartışmasına sosyolojik bir yerden bakmak

Türkiye'de zaman zaman “gurbetçi vergisi” benzeri öneriler gündeme geliyor. Bir maliyeci olarak bu konuda teknik bir vergileme değerlendirmesi yapmanın hem bu yazının kapsamını aşacağını hem de yazının ana eksenini dağıtacağını düşünüyorum. Zaten bu yazı, bir maliye politikası yazısı değil; bir sosyolojik gözlem metni olma iddiasındadır.

Ancak şunu söylemek mümkündür: Buradaki insanlar vergiye yabancı bir topluluk değildir. Tam tersine Almanya gibi yerleşik bir vergileme kültürü içinde yaşayan, kayıt düzenine, mali yükümlülüklerle ve kamusal sistemin kurallarına aşina bir topluluktan söz ediyoruz. Bu nedenle Türkiye'de yaptıkları harcamalarda, yatırımlarda ve ekonomik işlemlerde de vergi konusunda duyarlı davranışları şaşırtıcı değildir. Meseleye sadece “onlar dışarıda para kazanıyor” gibi kaba bir varsayım ile bakmak, hem bu topluluğun hayat tecrübesini hem de ekonomik davranış kalıplarını anlamamaktır.

Kaldı ki **bu insanların Türkiye'ye bağlılığı çoğu zaman salt ekonomik bir bağlılık değildir**. Milliyetçi duygular, kültürel aidiyet, aile bağları, siyasi ilgi ve kurumsal temaslar Türkiye ile olan ilişkiyi diri tutmaktadır. Bu ilişkiyi yalnızca mali bir başlık altında okumaya çalışmak, sosyolojik hakikati daraltmak olur.

Bu kadar kalabalık ama neden “tek parça diaspora” gibi görünmüyor?

Avrupa'daki Türk toplumu hakkında zaman zaman dile getirilen bir eleştiri de şudur: “Bu kadar kalabalık bir topluluk neden tam anlamıyla güçlü ve yekpare bir diaspora görüntüsü vermiyor?” Bu soru ilk bakışta anlaşılır görünebilir; fakat sosyolojik olarak eksiktir. Çünkü diaspora dediğimiz olgu, sadece nüfus büyüklüğüyle açıklanamaz. Tarihsel oluşum biçimi, sınıfsal yapı, göçün süresi, kuşaklar arası geçişler, siyasi tercih farklılıkları, dini-kültürel çeşitlilik ve gündelik hayat pratikleri bu yapıyı belirler.

Avrupa'daki Türk toplumu tek bir anda, tek bir siyasal travma ile ya da tek tip bir sınıfsal bileşimle oluşmadı. On yıllara yayılan emek göçü, aile birleşimi, uyum süreci, toplumsal hareketlilik, sınıfsal ayrışma ve kültürel müzakere üzerinden şekillendi. Dolayısıyla burada lineer, tek merkezli ve her konuda aynı refleksi veren bir diaspora beklentisi zaten gerçekçi değildir.

Fakat **bu, etkisiz bir toplulukla karşı karşıya olduğumuz anlamına da gelmez.** Tam tersine, burada yaşayan Türklerin hem siyasette hem ticarete hem akademide hem de sivil toplum alanında her geçen gün daha görünür ve etkili hâle geldiği açıktır. **Yerel karar mekanizmalarında, ekonomik ağlarda, kültürel üretimde ve kamusal temsilde daha güçlü bir varlık söz konusudur.** Bu insanlar, bir yandan Almanya'nın parçası olarak burada hayat kurarken, diğer yandan Türkiye ile bağlarını koruyarak iki ülke arasında önemli bir köprü işlevi görmektedir. Hatta çoğu zaman hem Türkiye'nin hem Almanya'nın çıkarlarına destek verebilecek yapıcı çalışmaların da taşıyıcısı olmaktadır.

65 yılın sonunda görünen büyük resim

Avrupa'ya Türkiye'den göçün 65. yılına baktığımızda karşımızda yalnızca bir göç hikâyesi yoktur. Karşımızda, emekle başlamış ama zamanla toplumsal kuruculuğa dönüşmüş büyük bir insanlık hikâyesi vardır. Fabrika bantlarında başlayan yolculuk, bugün üniversite kürsülerine, şirket yönetimlerine, şehir ekonomilerine, kültür sanat çevrelerine ve siyasal temsil alanlarına kadar uzanıyorsa; burada artık sıradan bir göç anlatısından değil, tarihsel bir dönüşümden söz ediyoruz demektir.

Bu hikâyeyi küçümseyenler, onun derinliğini görmeyenlerdir. Bu hikâyeyi sadece parayla, sadece memleketçilikle, sadece kimlik tartışmalarıyla ya da sadece sosyal medya polemikleriyle açıklamaya çalışanlar, büyük resmi kaçırmaktadır. Çünkü bu hikâye aynı anda hem emektir hem özlemdir hem uyumdur hem gerilimdir hem başarıdır hem de kuşaklar boyunca yeniden kurulan bir aidiyettir.

Frankfurt'tan baktığımda gördüğüm manzara şudur: **65 yıl önce bavuluyla yola çıkan insanlar, bugün iki ülkenin hikâyesine kalıcı cümleler ekleyen bir toplumsal kudrete dönüşmüştür.** Onlar sadece çalışmadılar; dayandılar, dönüştüler, kurdular, büyüttüler ve arkalarından gelen kuşaklara yeni imkânlar bıraktılar. Avrupa'ya Türkiye'den göçün hikâyesi, aslında tam da budur: sessiz başlayan ama artık görmezden gelinemeyecek kadar büyük bir tarih. Bir zamanlar "misafir" denilen insanlar, bugün hem Almanya'nın toplumsal hayatının hem Türkiye'nin küresel hafızasının vazgeçilmez bir parçasıdır.